

ZILZILALAR NATIJASIDA YUZAGA KELADIGAN FAVQULODDA VAZIYATLARDA AHOLINI MUHOFAZA QILISH

*Andijon viloyati faqulodda vaziyatlar
boshqarmasi Hayot faoliyati xavfsizligi
o'quv markazi katta o'qituvchilari*

I.Hamraboyev

O Tashtemirov

Annotatsiya: Zilzilalar inson qurbonliklari va katta moddiy yo'qotishlar bilan kechadigan eng xavfli tabiiy favqulodda vaziyatlar qatoriga kiradi. Maqolada zilzilalar vaqtida yuzaga keladigan asosiy tahdidlar ko'rib chiqiladi, aholini muhofaza qilishning zamonaviy yondashuvlari, jumladan muhandislik-texnik, tashkiliy va ijtimoiy-psixologik chora-tadbirlar tahlil qilinadi. Zilzilalarni oldini olish, aholini tayyorlash, shuningdek zilzila vaqtida va undan keyingi harakatlarga alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: zilzila, favqulodda vaziyat, aholini muhofaza qilish, fuqaro muhofazasi, FVni oldini olish.

Zilzilalar yer qobig'idagi tektonik jarayonlar natijasida yuzaga keladigan yer yuzasining to'satdan tebranishlaridir. Xalqaro va milliy monitoring xizmatlari ma'lumotlariga ko'ra, har yili dunyoda turli kuchga ega minglab zilzilalar qayd etiladi, ularning ayrimlari halokatli oqibatlarga olib keladi. Zilzilalar paytida aholini muhofaza qilish masalasining dolzarbligi urbanizatsiyaning o'sishi, qurilish zichligining ortishi va seysmik xavfli hududlarda aholi to'planishi bilan izohlanadi.

Ushbu maqolaning maqsadi zilzilalar natijasida yuzaga keladigan favqulodda vaziyatlarda aholini muhofaza qilishning asosiy yo'nalishlarini tahlil qilish, shuningdek xavfni kamaytirish va oqibatlarni minimallashtirish bo'yicha samarali chora-tadbirlarni umumlashtirishdan iborat.

Zilzilalar keltirib chiqaradigan favqulodda vaziyatlarning xususiyatlari

Zilzilalar quyidagi zarar yetkazuvchi omillar bilan tavsiflanadi:

binolar va inshootlarning vayron bo'lishi;

muhandislik kommunikatsiyalarining buzilishi;

yong'inlar va portlashlarning yuzaga kelishi;

ko'chkilar, qulashlar, sohil hududlarida - sunami;

aholining hayot faoliyatini ta'minlovchi tizimlarning izdan chiqishi.

Favqulodda vaziyatning ko'lami zilzilaning magnitudasi, o'choq chuqurligi, epitsentrning aholi punktlaridan uzoqligi hamda qurilishning seysmik bardoshlilik darajasiga bog'liq.

Aholini muhofaza qilishning asosiy yo'nalishlari:

Muhandislik-texnik chora-tadbirlar

Muhandislik-texnik muhofaza choralariga quyidagilar kiradi:

seysmobardosh binolar va inshootlarni loyihalash va qurish;

mavjud ob'ektlarni mustahkamlash va rekonstruksiya qilish;
seysmik rayonirovkani hisobga olgan holda potentsial xavfli ishlab chiqarishlarni joylashtirish;

hayot faoliyatini ta'minlovchi tizimlar (energiya, suv ta'minoti, aloqa)ning barqarorligini ta'minlash.

Bu chora-tadbirlar vayron bo'lish ehtimolini kamaytirish va ikkillamchi zarar yetkazuvchi omillarni oldini olishga qaratilgan.

Tashkiliy va boshqaruv chora-tadbirlari

Tashkiliy choralarga quyidagilar kiradi:

FVBTT boshqaruv organlari va kuchlarining harakat rejalarini ishlab chiqish;
monitoring va erta ogohlantirish tizimlarini yaratish va qo'llab-quvvatlash;

qutqaruv tuzilmalarini tayyorlash;

mashqlar va o'quv-trenirovkalar o'tkazish.

Favqulodda vaziyat sharoitida samarali boshqaruv javob qaytarish vaqtini qisqartirish va jabrlanganlar sonini kamaytirish imkonini beradi.

Aholini tayyorlash va xabardor qilish, aholini tayyorlash zilzila oqibatlarini kamaytirishda asosiy omillardan biri hisoblanadi. U quyidagilarni o'z ichiga oladi:

zilzilagacha, zilzila vaqtida va undan keyingi harakat qoidalarini o'rgatish;

qo'llanmalar va axborot materiallarini tarqatish;

o'z-o'ziga yordam va o'zaro yordam ko'nikmalarini shakllantirish;

ekstremal sharoitlarda harakat qilishga psixologik tayyorgarlik.

Xabardor aholi ancha tartibli harakat qiladi va sarosimani kamaytiradi.

Zilzila vaqtida aholining harakatlari

Zilziladan oldin:

Seysmik xavfli hududlarda quyidagilar tavsiya etiladi:

mebel va og'ir buyumlarni mustahkamlash;

suv, oziq-ovqat va dori-darmon zaxirasini tayyorlab qo'yish;

xonada xavfsiz joylarni bilish;

evakuatsiya yo'nalishlarini o'rganish.

Zilzila vaqtida:

Tebranishlar paytida quyidagilarga amal qilish lozim:

xotirjamlikni saqlash;

mustahkam mebel ostida yoki yuk ko'taruvchi devor yonida panalash;

oynalar va liftlardan uzoq turish;

ko'chada bo'lganda binolar va elektr uzatish liniyalaridan uzoqlashish.

Zilziladan keyin:

Tebranishlar to'xtagandan so'ng quyidagilarni bajarish kerak:

jabrlanganlarga birinchi tibbiy yordam ko'rsatish;

zarurat bo'lsa gaz va elektrni o'chirish;

shikastlangan binolardan foydalanmaslik;

qutqaruv xizmatlari ko'rsatmalariga amal qilish.

XULOSA

Zilzilalar sababli yuzaga keladigan favqulodda vaziyatlarda aholini muhofaza qilish davlat, mutaxassislar va fuqarolarning o'zaro hamkorligini talab etuvchi murakkab vazifadir. Muhandislik yechimlari, samarali boshqaruv va aholining yuqori tayyorgarlik darajasi inson qurbonliklari va moddiy yo'qotishlarni sezilarli darajada kamaytirish imkonini beradi.

Texnogen yuklama va urbanizatsiya sharoitida zilzilalarda aholini muhofaza qilish tizimini rivojlantirish milliy xavfsizlikni ta'minlashning ustuvor vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Aholi va hududlarni favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish asoslari. - Moskva: Akademiya, 2020.
2. Seysmobardosh qurilish: nazariya va amaliyot. - Sankt-Peterburg: Stroyizdat, 2019.
3. Fuqaro muhofazasi va aholini muhofaza qilish: o'quv qo'llanma. - Moskva: Yurayt, 2021.